

Sigara Zammı: Bir Bana, İki Devlete

Vergi uzmanı Ozan Bingöl'e göre üretici firmaların sigaraya yaptıkları her 1 liralık zammın 80-85 kuruşu vergidir. Dolayısıyla sigaradaki fiyat artışı şeklen zam gibi görünse de özünde bir vergi artışıdır.¹

Hiçbirimiz koruyucu fanusların içinde yaşamadığımız için zararlı şeylerle karşılaşmamız kaçınılmaz ancak hayatımızın öznesi biziz ve bizi, bizden fazla kim düşünebilir? Yani hayatımız için, kendimiz için iyi ve kötü olan kararları biz verebiliriz. Sigaranın zararlı olduğunu herkes biliyor ancak insanlar bunu kullanmaya devam ediyor çünkü ideal bir dünyada yaşamıyoruz ve yaşayamayacağız ancak devlet, bizi bizden çok düşünüyor ve tiryakilerin sigarayı bırakması için aylık rutin zamlar yapıyor ya da biz öyle düşünüyoruz. Sonuçta alkol ve tütün mamullerine yapılan zamlar bir kamu politikasıdır ve bu politikanın bir temele dayanır. Özellikle ekonomik krizden sonra daha depresif hal alan vatandaşlar bu ürünlere daha çok başvurabilir. Bunu önlemek için hükümet zam üstüne zam bindirebilir!

Alkol ve tütün ürünlerinin verdiği zararlar dolaylı olarak sağlık harcamalarını arttırabilir. Hükümetler bunu engellemek adına bu zararlı ürünlerin tüketimini azaltmayı tercih edebilir. Bu kamu politikası bize böyle açıklanmadıysa da kamu politikaları teorilerini baz alarak iyimser bir şekilde böyle düşünmek mümkün.

Tabii ki her kamu politikasının açık hedefleri yanında, iktidar ajandasını yansıtan saklı amaçları da vardır. Sonuçta hükümetler siyasi yapılardır ve istedikleri gibi bir toplumsal yapı oluşturmak eğilimindedir. İktidarın muhafazakâr bir kimliği olduğu düşünüldüğünde alkol ve tütün ürünlerine gelen zamlara farklı anlamlar yüklenebilir.

Bu bağlamda iktidarın muhafazakâr değerleri yaşayan bir toplum oluşturmak istediği öne sürülebilir. Dolayısıyla vatandaşların alkol ve tütün tüketimlerini amaçlamak bir politika hedefi olarak öne çıkmaktadır. Bunun yöntemi ise sigara zamları olarak belirlenmiş gibi görünüyor. Bu da söylem ve eylemlere dayanarak yapılan bir içerik analizidir. Ancak hem sağlık meselesinin hem de muhafazakâr değerlerin bu sigara zamlarını meşrulaştırmak için kullanıldığı ortadadır.

---

¹ Gerçek Gündem (4 Nisan, 2024). Uzmanı açıkladı: Sigara zammının perde arkası ortaya çıktı!, <https://www.gercekgundem.com/ekonomi/uzmani-acikladi-sigara-zamminin-perde-arkasi-ortaya-cikti-456492>

Buna karşılık, artık neredeyse her ay rutine binen zamların ne vatandaşın sağlığı ile ne de muhafazakâr bir toplum oluşturmak ile alakalı olduğu söylenebilir. Mesele artık bütçe açığını kapatmaktır.

Alkol ve tütün mamullerine yapılan zamlar kör noktada kalıyor. Yani sigara ve alkol kullanmak ve bunu savunmak ahlaki bir düşkünlük kabul edilebileceği için siyasetin bu zamları görmezden geldiği söylenebilir. Hiçbir siyasi parti bunu istikrarlı bir politika ile gündeme de taşıyamıyor. Çünkü sigara sağlığa zararlı. Çünkü bu ürünleri kullanmak ayıplı. Oysa dünyada en çok tütün mamulleri kullanan ülkelerden biri olduğumuz söyleniyor. Kullanıcılar gelen zamlardan bıkkın ve yorgun. Yine de muhalif siyaset bu kullanıcıların derdini görmezden gelmeye devam edebiliyor. Sigara kullanıcılarının derdini dinleyenler sadece tekel bayisi sahipleri.

Peki, kamu otoritelerinin “sigara içenlerin ahlaki olarak zayıf ve siyasi olarak savunulamaz bir noktada oluşları” üzerinden vergi artışları yapmaları etik midir? Başka bir ifadeyle, kamu otoritelerinin alkol ve tütün ürünleri kullanıcılarının ahlaki ve sıhhi açıdan savunulamaz noktada olduklarını düşünmeleri dolayısıyla bütçe açıklarını kapatmak için bu kör noktaya yaptıkları atışlar etik midir? Kimsenin siyasi olarak sahiplenmediği bir konu üzerinden her ay vatandaşın cebinden daha fazla para almak etik midir?

Zaten sigaraya zamlar herhangi bir açıklama olmadan yapılıyor. Vatandaş sadece artan fiyatları öğreniyor. Ancak neden zam yapıldığını bilmiyor. Su ve ulaşım zamları yapıldığında artan maliyetler gerekçe olarak gösteriliyor. Peki, sigara zamlarındaki gerekçeler neden anlatılmıyor? Sonuçta milyonlarca insanın kullandığı ürünler bir anda farklı fiyatla satılıyor ve bunun sebebi açıklanmıyor.

Diğer yandan neden hiçbir muhalif siyasi parti bu artışlara istikrarlı tepki göstermiyor? Zira sigara zamları doğrudan vergi enflasyonu ile ilişkili zamlar. Evet, ara sıra partilerin çıkışları söz konusu ancak bunlar istikrarlı tepkiler değil. Burada sigara zammını aşan ve muhalefetin muhalefet yapma kapasitesini açığa çıkaran bir vaziyet söz konusu.

Muhalefetin bu konudaki esas sorunlarını üçe ayırırsak bunlardan ilki toplumun sorun ve taleplerini tam anlayamamaktır. İkincisi muhafazakârları karşılığında almama paranoyasıdır. Bu da aslında muhafazakârları yine iyi tanımamaktan kaynaklıdır. Üçüncüsü de muhalefetin meseleyi nereden tutacağını bilememesidir. Dolayısıyla kendilerine göre hassas bir konuda ne diyeceğini bilemeyen ve istikrarlı bir söylem kuramayan partiler söz konusu.

Sigara ve alkol konusundaki siyasi tutum vatandaşın sağlığını istismar etmeye yol amaktadı. Hatta muhafazakâr değerler de burada istismardan payını almaktadır. Çünkü tütün ve alkol vergileriyle başarısız politikalar ve bütçe açıkları finanse edilmektedir.

Bir diğer yandan, sigaradaki vergi artışlarında şeffaflık sorunsalı da ortaya çıkmaktadır. Sigaradan alınan vergiler nereye harcanmaktadır? Verginin meşru bir uygulama olabilmesi için alınan her verginin hangi kurum, politika ve uygulamayı finanse ettiği bilinmelidir.

Eğer sigara zamları veya vergileri vatandaşın sağlığını korumak için yapıyorsa tütün ve alkol ürünlerinden alınan vergiler nerede kullanılıyor? Vatandaşın bağımlılığını azaltmak için ne tür önlemler alınıyor? Bu konuda hangi kurumlar destekleniyor? En başta tütün ve alkol ürünlerinden toplanan vergi miktarı bilinmeli ve bu miktarın ne kadarının bağımlılığı önlemede, bağımlılıkla mücadelede ve tedavide kullanıldığı bilinmelidir. Bu sorular aslında her vergi türü için kendi bağlamında sorulması gereken sorulardır. Buna karşılık, herhangi bir açıklama yapmadan toplanan vergiler bir süre sonra zorbalık olarak görülmektedir.

Sigara zamları ile ortaya çıkan bir diğer önemli mesele ise vatandaşın kalitesiz ikame ürünlere yönelişidir. Vatandaş zamlarla tütün tüketimini azaltmak yerine daha ucuz ikame ürünlere yönelebiliyor. Bunlar filtresiz tütün, merdiven altı üretilen sigaralar, kaçak sigaralar veya elektronik sigaralar olabilmektedir. Bu ürünler sağlık açısından vatandaşlara daha çok zarar verebiliyor. Ayrıca vergi artışları bir yeraltı ekonomisi oluşturarak devlet için büyük bir vergi kaybına neden olabilmektedir. Devletin ekonomik olarak zarara uğradığı kadar vatandaşın ekonomisi de zarar görmektedir. Yani zamlar kısa vadede bütçeye fayda sağlasa da uzun vadede devlet için daha kronik sorunlar yaratma potansiyeline sahiptir.

Son söz olarak, güncel durumda sigara kullanıcılarının “ahlaki olarak zayıf ve siyasi olarak savunulamaz bir noktada oluşları” üzerinden sürekli vergi artışlarından kaynaklı zamlara maruz kaldığı söylenebilir. Dolayısıyla bu türden zamlar bir etik sorunsal meydana getirmektedir.

Politika Önerisi

Sigara ve sağlık ikilemi bağlamında bir politika önerisi sunmak mümkün. Kamu otoritesi vatandaşın sağlığı için sigaraya erişimi zorlaştırmak isteğini yıl içerisinde rutin zam yapmak yerine daha farklı yollarla gerçekleştirebilir. Bu yol vatandaşların ödediği SGK primleri

üzerinden açılabilir. SGK primleri, sigara içen vatandaşların sağlık durumunun oraya koyduğu risklere göre belirlenebilir. Bu da vatandaşı kendi sağlık riskini ve kendi prim miktarını azaltmaya yönelik çabalara teşvik edebilir. Bu somut hedef karşısında vatandaşların sigara bırakmayı daha kolay hedefleyebileceği öne sürülebilir.

Diğer yandan sigaradan toplanan vergi miktarı ve sebepleri düzenli olarak açıklanabilir. Bu vergilerin tiryakiliği azaltmak ve tedavi etmek için nasıl harcandığı kamuoyu ile paylaşılabilir. Bu uygulamalar vatandaşı bu zamlara karşı belki daha anlayışlı hale getirebilir.

Muhammet Ali Yunus, "Sigara Zammi: Bir Bana, İki Devlete"

<https://www.fikirtepedi.com/siyaset/sigara-zammi-bir-bana-iki-devlete/> (Yayın Tarihi: 7 Ağustos 2024).